

POSTMODERNİZM-HERMENEUTİK VE EĞİTİM

Nesrin KALE*

“Bizim zamanımızın yazgısı; rasyonelleşme ve entellektüelleşmeyle herşeyden önce de dünyanın büyüünün giderilmesiyle nitelenmektedir.”¹ (Weber)

Giriş

18. yüzyıl Aydınlanma Dönemi ile başlayan akıl çağı; aklın egemenliği, modernizm (modernlik) kavramının da gündeme gelmesine; bu ve bundan sonra ki çağların modern çağlar olarak nitelenmesine yol açmıştır. Modernizmi ya da modern çağları betimleyen temel olgular (kavramlar) şöyle sıralanabilir; akıl, rasyonellik, objektiflik, mantık, gerçeklik, bilgi, bilim, doğruluk, teori, algoritma, evrensellik, pozitivism, realizm, kartezyenizm, mutlaklık, hiyerarşi, sistematiklik, teknoloji.....

Postmodernizm ise getirdiği felsefe ile bu kavramları idol olmaktan çıkarmış ve böylelikle bunların iktidar sahipliği uğruna soğuk, içi boş kavramlar haline getirilmesini kısaca modernlik adına “dünyanın büyüünün giderilmesini” önlemiştir. Çünkü bu akım artık stardartlaşarak yaşamın her alanına yerleşmiş; alışıldık; geleneksel olguları ve değerleri sorgulamaktadır (ama reddetmemektedir).

Modernizmde öznellik; teklik, evrensellik, amaçsal rasyonellik; post-modernizmde de, hem teklik, hem çokluk, eşitlik ve araçsal (değersel) rasyonellik gibi temel olgulardan hareket edilir.

Hermeneutiğe gelince, bu; Bernstein’a göre relativizm ile objektivizmin arkasındaki (bu olguları aşan) bir olgu olup; yorumsama, anlama, açıklama ve uygulama gibi edimleri (Mengüşoğlu’nun deyişiyle “bilgi aktarımı”) içermektedir. Temellendirilmeciliğin (foundationalism) karşıtı olan bu yöntem (yorumlama yöntemi) uygulamadan; eylemden; yaşamın içinden çıkıp özgürlüğü, sorgulamayı ve iletişimi; diyalogu gerekli kılar.

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi EPÖ Bölümü ESTT Anabilim Dalı
1 Ross Poole, Ahlâk ve Modernlik, Ayrıntı Yan. 1993, s.94

Hermeneutik; “felsefenin yönünü insana, insan varlığının anlamına çevirir ve bunu yaparken de real-empirik dünya tablosunun yerine, insanın anlamına dayalı bir insan felsefesi geliştirir”. Sözelimi Strüktüralist felsefe de, “kültür olaylarını empirik-dinamik (diachronik) olaylar olarak değil, eşzamanlı (synchronik) sistemler, göstergeler olarak ele alıp, teknolojik-kausal varlık kavrayışına karşı çıkarken²” hermenutik bir tutum sergiler.

Bu nitelikleriyle hermeneutiği bir postmodern tutum; yöntem olarak yorumlarken, bu yöntemin eğitimde nasıl kullanılabileceğini, öğretim yöntemlerine nasıl etki edebileceğini tartışmaya ve postmodern olarak nitelendirilebilecek kuram ve ideolojileri irdelemeye çalışacağız.

Modernizm ve Postmodernizm

Arnold Toynbee “Bir tarih İncelemesi” (1933) adlı eserinde modern dönemin I. Dünya Savaşı ile sona erdiğini, bundan sonraki dönemin ise Postmodern dönem olduğunu ileri sürmüş ve böylece postmodernizm kavramını ilk kez Toynbee kullanmıştır³.

Postmodernizm bir akım olarak 1950’lerin sonlarında kendinden söz ettirmeye başlamakla birlikte asıl 1980’lerin başlarında yaygın olarak kullanılan bir terim haline gelmiş ve neredeyse her aydının üzerine düşündüğü konuştuğu popüler bir kavram olmuştur.

Durmadan sözedilen bir klişe haline gelen postmodernizme ilişkin birçok makale ve kitaplar yazılmakta, her öğrenim dalı ve birçok kavram, olgu ve ideoloji postmodernist bir gözle değerlendirilebilmektedir. David Griffin’in “Postmodern Dünyada Tanrı ve Din” (God and Religion in the Postmodern World) (1989) ve “Postmodern Başkan” (The Postmodern President) gibi eserleri örnek verilebilir⁴.

“Modern”in kelime anlamı çağcıl, çağdaş, yeni, asri olup, “modernizm” ise çağcılık, yenilikçilik demektir. Modern terimi içeriği her çağda, her dönemde “yeni” olan şeylerle değişmekle birlikte “eskiden” “yeniye” geçişi ifade etmekte; çağcıl, yeni olan şeyleri irdelemek, betimlemek için kullanılmaktadır (Sözelimi; gelenekçi (eski) eğitim-modern eğitim gibi). Bu nedenle belirli çağları içerdikleri yenilikler açısından da değerlendirirken kendilerinden önceki çağlara göre modernlik niteliğiyle betimleyebilmekteyiz. Sözelimi, 18. Yüzyıl, Rönesans dönemine göre modern bir yüzyıldır ya da 1990’ların Türkiye’si 1980’lerin Türkiye’sinden daha moderndir diyebiliriz.

2 İsmail Tunali, “Kurtarıcı Olarak Çağdaş Felsefe ve Çağdaş Sanat” (Bildiri), Ülke Yan. 1991, S. 132

3 Sıtkı Eriç, “Postmodernizmin Tanımı” (makale), Anadolu Sanat Der. A.Ü. Güzel San. Fak. Yan. S.2, Kasım 1994, s.31

4 Akbar S. Ahmed, Postmodernizm ve İslâm, Cep Kit. 1995, s. 22

Bu açıdan bakıldığında postmodernizm için de daha modern, yeni bir (moda) akım; yeni bir yorumlama yöntemidir şeklinde bir saptama yapılabiliriz.

Ayrıca tarihsel çizgi içinde Ortaçağ'dan sonraki çağları modern çağlar olarak niteleme eğilimi vardır. Bunun da nedeni; bu çağlarda aklın tüm otoritelerin üstüne çıkararak egemenlik tahtına kurulması ve buna paralel olarak da bilimin, bilimsel düşüncenin, pozitivizmin, teknolojinin yaşamın tüm alanlarına nüfuz edip, olmazsa olmaz olgular haline gelmeleridir.

Modern kavramından yeni olanı ya da yakın zamanın eşanlamlısını anlayanlara göre; "ister olumlu ister olumsuz değerlendirilsinler, gündelik yaşamda ve kültürde modaya uygun tutumlara 'modern' denir. Endüstriyel-teknik yapı, tek biçimleştirici bir sıra düzeni dayatır ve ekonomilerle devletler, ardından bunun bir sonucu olarak bireyler arasında çözülemez karşılıklı bağımlılıklar yaratır. İşte modern budur. Modern kültür düşüncüyü derinden etkileyen ve en yaygın söylemleri renklendirir; kendinden söz edilen ve satılan şeydir modern."⁵

Tarihsel süreçte bir sonraki dönem önceki dönemlerin (kesitlerin) üzerine inşaa edildiğine göre postmodern dönem olarak yorumlanan dönem de kendisinden önceki (modern) dönemlerin üzerine inşaa edilmektedir. Bu nedenle olması gereken olguları, değerleri irdeleyen; idealleri betimleyen postmodernizmin önceki modern dönemlere; bu dönemlerin akımlarına ayağını basarken bir yandan da farklı bir bakış açısı; yorumlama yöntemi getirmektedir.

Lyotard'a göre meşrulaştırıcı bir güç olan meta-anlatıların (bilimsel bilgilerin) tükenişiyle modernizm de bitmiştir. Oysa Habermas için modern(lik)izm, hala bitmemiştir, tamamlanmamış bir projedir ve Aydınlanma'nın tarihi, kesitlerle birlikte sürmektedir⁶.

Freudcu ve Marx'cı meta-anlatılardan daha genel ve soyut bir 'özgürleşim anlatısı' öneren Habermas'a göre; "meta-anlatılara inanmazlık şöyle bir sorun yaratır; maske indirme ancak tüm akla uygun standartların çürütmesini açıklamak için en azından bir standardı alıkoyabilirsek anlamlı olacaktır. Eğer böyle bir standardımız yoksa o zaman çıplak ve maskelemiş ya da teori ve ideoloji arasındaki ayrımlar gücünü yitirir. Aşkın olmasa da en azından evrenselci bir konumdan tamamen vazgeçmek Habermas'a liberal siyaset için önemli olmuş toplumsal umutlara ihanet etmek olarak görünecektir."⁷

5 Abel. Jeanniere, *Modernite Nedir? Çev. N. Tural ("modernite Versus Postmodernite")* s. 15

6 J.f. Lyotard, *Postmodern Durum, Ara Yan. 1990*, s.4

7 Richard Rorty, Habermas. Lyotard ve Postmodernite, Çev. M. Küçük, *Modernite Versus Postmodernite*) s. 153-154.

Postmodernist çağın kavranması, modernlik tasarımının sorgulanışı ve modernliğe duyulan inancın yitirilmiş olmasını, bir çoğulculuk ruhunun varolduğunu, geleneksel bağnazlıklara karşı kuşkuculuğun arttığını ve nihayet dünyayı evrensel bir bütünlük olarak algılayan ve kesin çözümlerle, sorulara tam yanıtlar bekleyen bakış açısının reddini öngörmektedir. Postmodernizmi açabilmek için anlam berraklığından çok anlam zenginliğini aramak; siyah-beyaz ayırımından kaçınıp, “ya biri ya öteki” yerine “hem biri hem ötekini” kabul etmek; bir kaç düzeyde anlam ve bir kaç odak noktasının birleşimini ortaya çıkarmak gerekmektedir⁸.

Lyotard’a göre de postmodernizm “gelecek zamanın geçmişi” paradoksuyla anlaşılabilir. Sözelimi bir eser önce postmodern ise modern olabilir ve bu yönüyle postmodernizm bir sonuç değil, sürekliliği içeren bir oluşu (süreci) yansıtır⁹. Yine Lyotard, postmodernizmi 19. yüzyılın sonundan bu yana bilim, edebiyat ve sanatta oyunun kurallarını değiştirmiş olan dönüşümleri izleyen kültürümüzün durumu olarak değerlendirmiştir; “Şüphesiz modernin bir parçasıdır alınan tek şey, eğer sadece düşünse şüphe edilmelidir. Cezanne’nın meydan okuduğu uzam; Empresyonistlerinkiydi. Duchamp 1912’de resim yapılmalıysa kübist olmalı savından ayrıldı”.

Postmodern yorumlama, her görüşe, bilgiye, çözüme kucak açıp, her konuda extremlerden (aşırı uçlardan) kaçındığı ve çoğulculuğu ilke edindiği için eklektiklik, relativlik, objektiflik gibi nitelikleri bir arada taşır.

Sözelimi postmodern bir sanatçı cesurdur; çünkü yaşanılmakta olan dünyayı eleştirir. Modernizm karmaşasını ve zıtlıklarını yakalayarak eserde yansıtır, örneğin; Leonardo’nun “Son Yemek” tablosunu bu günkü uluslararası liderlerle tekrarlamak, klasik anlamları, göndermeleri, yarının dünyası içinde yorumlamak gibi¹⁰.

Aslında 1916’lardan itibaren mekanist dünya görüşüne karşı çıkan irrasyonel sanat etkinlikleri ortaya çıkmıştır ki bu etkinlikler ‘dada’ ile başlayıp ‘sürrealizm’ ile sürmüştür. Dada akla dayalı bir dünyayı, akıl dışı bir dünyaya indirgemek ister. Böyle bir istem tüm rasyonel biçimleri yalnız sanatsal biçimleri değil toplumsal biçim ve düzeni de özgürlük uğruna yıkmak ister. Bu yıkıcı tavrıyla da mantığın yerine mantık-dışını, bilimsel-rasyonel doğruların yerine ‘saçma’yı (absürd’ü) koyar. Bu irrasyonel tavır daha sonra André Breton’un Sürrealist Bildirilerinde (1924/1929) daha güçlü bir anlatım elde eder.¹¹ İşte Chirico, Max Ernst ve Salvador Dali gibi ressamların yapıtlarında hep bu absürd; mantıksal uzamını yitirmiş dünyadır anlatılan.

8 Akbar S. Ahmed, Postmodernizm ve İslâm, s.24

9 Lyotard, Postmodern Durum, s.95

10 Sıtkı Erinc, Postmodernizmin Tanımı, s.41

11 İsmail Tunalı, Age. S. 130.

20. yüzyılda da bu mekanist dünya görüşüne tepkiler sanatta; pop-art, happening, aktion, painting gibi anlayışlarla sürmüştür. Sözgelimi Happening anlayışında, tiyatrodaki seyirci sahne karşılığı ortadan kalkar yani sanat gerçekliğe katılır.

Postmodernizm, bu niteliklerinden dolayı bazı düşünürlerce “belirsizlik”, “rahatsız edicilik” le, “bilmeceli olmak” la suçlanmakta hatta bazıları tarafından bu bir panik kültürü olarak da nitelendirilebilmektedir. Oysa postmodernist yaklaşımı yerine göre bir başkaldırma ama daha çok bir silkinme, kendine dönme, kendi özünü; dinamiğini yakalama ve sorgulama eğilimi olarak değerlendirmek daha doğru yaklaşım olacaktır.

Postmodernizm ve Bilgi

Modern pozitivist çağlarda, bilimsel yöntemlerle doğrulanmış bilgiler başta yapılmış ve hakikate yalnızca bu bilgiler ışığında ulaşılabileceği yargısı en yaygın kabullerden biri olmuştur. Çünkü, her zaman kanıtlanmış meşruluk kazanmış bilgi ve yöntemlerle doğrulara “hakikate” ulaşılabileceğine inanılmıştır. Gerçekte de insanlar bu inançlarında haksız değillerdir; çünkü gelişen uygarlığın, bilimin, kausalitenin, ilerleyen teknolojinin tanıklarıdır.

Ancak Modernizmin; pozitivistimin bu güzel vitrininin ardında olup bitenlerin çoğu görülmemektedir. Herşeyden önce “bilimsellik” hem nedeni hem sonucu içeren; olmazsa olmaz olgu olarak sunulur, ancak belki başlangıçta oldukça masum olan bu sunuş esnasında, bir yandan da bir bilgi pazarı kurulur ve bu pazar otorite ve güç odaklarının denetimi altına girer. İşte Weber’e göre bu dünyanın büyümesi, bilimin hizmet ettiği değerler kendisinin dışında yer aldığı için (bu değerler otorite ve güç odaklarının eline geçtiği için) bozulmuştur.

Lyotard’a göre tek bilgi türü bilimsel bilgi değildir, bir de temeli özgürleşim, adalet, mutluluk, haz, yücelik v.b. gibi anlatımlarla bezenmiş anlatsal bilgiler vardır. Ama bu bilgilerin gücü postmodern toplumlarda elinden alınmıştır; “anlatsal bilginin meşrulaştırma kaynakları bilimsel bilginin kazandığı güç ve itibarla tüketilmiştir. Çünkü bu anlatsal bilgilerin yeterliliğini işlerliğini kanıtlama olanağı olmadığı gibi; ne bir teknik üretebilirler ne de teknoloji.

Yaşamın her alanına nüfuz etmiş olan bilimsel bilginin tekelleşmesi-ne karşı çıkan Lyotard yöntem olarak katılımlı dil oyunlarını getirirken Habermas da dile dayalı bir evrensel uzlaşımı gündeme getirir.

O halde postmodernizm açısından bilginin tek bir tanımı olmadığı gibi tek bir bilgi türünün ya da bilgilendirme yönteminin hegemonyası da kabul edilemez bir olgudur. Yine bilginin otorite haline getirilmesi ve güç

odaklarının elinde bir otorite aracına dönüştürülmesi postmodernizmin savunduğu çoğulculuğu, çeşitliliği, anlam zenginliğini, kuşkuculuğu, iletişimi, diyalogu hatta hoşgörüyü ortadan kaldıracaktır.

Richard J. Bernstein ise, "Objektivizm ve Relativizmin Ötesi: Bilim, Hermeneutik ve Eylem" (beyond Obiektivism And Relativism, Science, Hermeneutics And Praxis) (1983) adlı eserinde pozitvizmi, objektivizmi, analitik felsefeyi ve kartezyenizmi (Descartes'çılığı) ve bunların yöntemlerini eleştirir. Ona göre bunların yöntemlerinde algılar, akıl ve aklın ortaya koyduğu doğrular, mantık kuralları ile algoritmik öğeler geçerlidir. Kartezyenizme göre; insan sınırsız bir bilgiye sahiptir; pozitvizme göre de, rasyonel; mantıksal bir varlıktır insan.

Bu felsefelere göre, ortaya konulan genel (evrensel) doğrular; bilgiler sağlam temellere dayalı olup, bunlardan şüphe edilemez.

İşte insanın hep bu teorik bilgi üreten yanı; aklı gözönünde tutulup, baştaçı edildiğinden pratiksel; eylemsel yanı önemsiz görülerek hep gözardı edilmiştir. Bu nedenle de bu felsefeler "İnsanın nasıl yaşaması gerektiği?" ve "nasıl mutlu olacağı?" gibi sorularla ilgilenmemişlerdir.

Bu olgu aslında insanın yabancılaşma olgusuyla da örtüşmektedir. Mekanist dünya görüşünün sonuçlarından biri olan özgür insan/yığın insan ikilemi yabancılaşma sorununu gündeme getirmiş ve nasıl bir yaşamın insanı özgürleştirebileceği? sorusuna yanıtlar aranmaya başlanmıştır. Sözgelimi Husserl fenomenolojisinde empirik olan her şeyi 'paranteze almaktan', yok farzetmekten söz ederken aslında mekanist dünyaya karşı çıkmıştır.

Postmodern anlayışlar ve hermeneutikle devam eden felsefeler aslında bu yabancılaşmayı aşma; insanın, yaşamın anlamını yakalama çabalarıdır.

Hermeneutik ve Yaşama Ustalığı

Bernstein'in bu eserindeki temel sorunsalı "insanın mutlu olabilmesi için nasıl yaşaması gerektiğidir"? Ona göre artık bu soruyu gündeme getirip, insanın mutlu yaşayabilmesi için bir yol; bir felsefe bulmak gereklidir.

Aristoteles İlkçağ'da "Etik" adlı eserinde insanın yaşamsal bilgisini ve mutluluğunu teorik bilgiden ayırarak, pratik bilgi kategorisine sokmuştur. Onun pratik aklında algoritmik öğelerin yeri yoktur. Aristoteles'e göre insanın mutlu olması (mutlu yaşaması) için olaşma ustası (Phronomos) olması şarttır; bu ustalığın ön şartı da doğru olanı seçip, eylemde bulunmaktır. Yani kişinin eylemlerini belirleyen algoritmik öğeler; mantık kuralları olmamalı; bireyin yaşarken kendi belirlediği tercihler olmalı-

dır ki, bu tercihler insanı yaşarken mutlu edecek ona mutlu bir yaşam sağlayacak eylemlere götürecektir.

Berstein gibi Rorty, Gadamer, Habermas gibi düşünürler de analitik çerçeveyi, algoritmik düşünceyi yıkmak için yeni bir yol; yeni bir felsefe getirmeye çalışmaktadırlar. İşte bunun için “nasıl yaşamalıyız?” “nasıl bir felsefemiz olsun ki, yaşamımızı değiştirebilelim; bu felsefeyle dünyayı değiştirebilelim?” sorularını sormak gerekmektedir.

Bu soruların en temel yanıtı da; bir anlam yakalama; yorumsama yöntemi olan hermeneutiktir. Bu yöntemde bir edebiyat parçası, bir sanat eseri, bir ilişki, bir söyleşi, bir kuram v.b. gibi herhangi bir şeyin içine girerek, onun kurallarını bularak şifresini çözmek yani, o tek şeyi ‘yaşayarak’ ondaki mesajı yakalamak mümkündür; ki bu en temel insansal bir eylemdir. Böylelikle genel bir eylem; mutlu yaşama kuralı getirilmekte ama birey karşılaştığı tek tek durumları, olguları yaşarken eylemini, yorumunu kendisi belirleyecektir. Sözelimi bir totem, bir büyü gibi tamamen yabancı bir yapıyla da karşılaşabilecek olan yorumcu mevcut, sağlam bilgilerini (kalıpları) bir kenara bırakıp (bunları ‘paranteze alıp’) o yapının içine girecek ve onun koşullarını yaşayacak; onun havasını soluyacaktır, yani olabildiğince özgür olacaktır bu yaşantısında.

Kısaca Hermeneutik tek tek özel durumları; bilgileri anlama yöntemidir; evrensel olan bilgiyi anlamak için bu özel; tek tek bilgilerin anlaşılması; hazmedilmesi gereklidir.

Gadamer’e göre dünyadaki varlığımızın ilk ilkesi; temel eylem olan yorumsama ile insan bilimlerine olduğu gibi doğa bilimlerine de nüfuz edebiliriz.

Bernstein objektivizm (nesnelcilik) ile relativizmin (görecelilik) ardına geçebilmemizi sağlayacak yöntemin; özgürlük, diyalog, yargı gibi unsurlarla bir arada anlamlı olabilen hermeneutik; yani kısaca eylem olduğunu ileri sürer. Bernstein’in eserinde sözettığı pratiksel söylem (practical discourse) iletişimsel bir eylem olup bu olgu, bireyi anlamaya, sosyal etkileşime, eşitlik ve grup bilincine götürerek bireylerin birbirlerini anlamalarını ve etkilemelerini sağlar. Böyle bir söyleşi ve iletişim ortamında bireyler hem özgürlüklerini duyumsayacaklar hem de birbirlerine saygı göstereceklerdir. Çünkü iletişim eylemi anlamaya götüren sosyal bir etkileşim yoludur.

Bu etkileşim ve iletişle belki de dünyanın absürlüğü ortaya konacaktır ki A. Camus’ye göre, “absürd ve ölüm koordinatları insana büyük bir özgürlük olanağı sağlar. Varlığın özü absürd olarak kavranınca bütün varlık dünyasını örten mantıksal örtü yırtılır... O kadar ki mantık dahi çift

dikleri söylenebilir. Sözelimi, 18. yüzyılda Rousseau, 19. yüzyılda Pestalozzi ve 20. yüzyılda Kilpatrick gibi Naturalist düşünürlere göre; çocukların eğitimi kitaplardaki bilgileri kelimesi kelimesine öğretmek; bunları telkin etmek yerine, doğrudan çevreleriyle kuracakları duyuşal etkileşime dayandırılmalıdır. Öğretim ve müfredatta temele çocuğun dürtüleri, istek ve tercihleri alınmalı; okul çocuğun çevresinden ayrı düşünülmemeli, okul ile çevre bütünleşmelidir. Kitabı bilgiye dayalı eğitim doğal yapısı aktif olan çocuğu pasif bir alıcı konumuna sokarken, çevreyle; kültürle bütünleşmiş bir eğitimde ise, çocuğun duyuşlarını kullanarak çevreyle aktif ilişkiler kurması ve problem çözmesi esas olup, öğretmen (kitaplar, müfredat ve okul gibi) otorite değil, rehberlik yapan bir kişidir. Öğretmenin işlevi öğrencilerine bizzat yaşayacakları aktiviteler, deneyler ve problem çözme yaşantıları; keşifler için yalnızca uygun ortamlar hazırlamaktır.

Robert Owen (1771-1858) ve Charles Fourier (1772-1837) gibi Ütopik düşünürler de, eğitimin bireylerin bedensel, psikolojik, ahlâki, zihinsel gelişimlerine yönelik yapılması gerektiğini savunurlarken eğitimden "bütünsel bir gelişim sürecini" anlamışlardır. Toplumsallaşmaya, grup normlarına uyulmasına biraz fazla önem veren Ütopiklere göre; endüstri toplumundaki kişilik parçalanması ve yabancılaşma gibi olguların sağaltımını ancak grup içinde sağlanabilir ve bu grup etkileşimi bireysel özgünlük, farklılık ve yaratıcılığı da olanaklı kılar. Bu düşüncelerden hareket eden Ütopik düşünürler, insanlığa dünyada çok daha iyi bir yaşam şekli sunacak yeni bir sosyal düzen vaadederler.*

Geleneksel eğitimin biçimciliğine, sözelciliğine ve baskıcılığına bir tepki olarak Amerikan eğitiminde ortaya çıkmış olan İlerlemecilik/İlericilik (Progressivizm), çocuğun aktivitelerini, enerjisini özgürleştirecek eğitim yeniliklerine önem vermiştir.

Sözelimi, Kilpatrick'e göre; öğretimde merkeze alınan kitaplar yaşama yönelik bir öğretime uygun olmayıp; böyle bir öğretimde bireysel yaratıcılık köreltilir. Oysa öğrenme bir problem çözme ve bu çözümleri deneyerek test etme ve grupla öğrenme süreci haline getirilmelidir. Marietta Johnson da (1864-1938), 1907 yılında Alabama Fairhop'da organik eğitim okulu kurmuş ve bu okulda çocuğun ilgi ve aktivitelerine, dans etme, resim yapma, şarkı söyleme, espri üretme ve icat gibi yaratıcı faaliyetlere ve konuların özgürce tartışılmasına çok büyük bir önem vermiştir.

Tutucu kuramlara şiddetle karşı çıkan Toplumsal Yeniden Yapılanmacı düşünürler de; John Dewey'in hem bireysel hem de sosyal deneyimin yeniden oluşumuna önem veren Pragmatizmini takip ederek toplum-

* Bkz. Daha fazla bilgi için: Gerald L. Gutek, *Ideological and Philosophical Perspectives on education*.

sal deneyim ve kültürün yeniden yapılanmasını merkeze alırlar. Yeniden yapılanmacılara göre toplumsal krizlerin kökeninde insanın toplumsal ve ekonomik gerçeklerden koparılmış değerleri yatar. Eğitim sistemleri bireyleri düşünsel ve eylemsel yönden sosyal ve kültürel değişikliklere hazırlayamamaktadırlar. George s. Counts (1889-1974) gibi yeniden-yapılanmacılar, tüm toplumsal reformların içinde bulunan yaşam şartlarından kaynaklandığını ve öğrencilere insanlığın karşılaştığı temel problemleri belirlemelerini ve yaşanılan zamandaki dinamik güçleri tanımlamalarını sağlayacak bir eğitim verilmesi gerektiğini ileri sürerler.

Yirminci yüzyılda bazı “Özgür okullar” kurularak bu sözedilen kuramlar hayata geçirilmiştir. Sözgelimi Ferrer’in Modern Okulu ile A.S. Neill’in Summerhill’i ve 1940’larda uygulanmaya başlanan “özgür oyun alanları” hareketi bu uygulamalara verilebilecek örneklerdir. Bunlardaki temel hareket noktası; aşırı derecede yapısallaşan ve rasyonelleşen endüstri ve sanayi toplumlarında artık unutulmaya yüz tutmuş olan özgelişim, özgünlük, bireysellik gibi olgulara canlılık kazandırmak olmuştur.

Serüven oyun alanları hareketinin temel ilkesi; alanın yalnızca hammadde ve kereste, çivi gibi inşaat malzemeleriyle donatılması ve çocukların salıncak, tahterevallı gibi oyun alanların inşaa etmesi, yıkması ve yeniden yapmasıydı¹⁷. Hazır oyun gereçlerinin oyunu yapısallaştırıp, deney ve yaratıcılığa çok az olanak tanıdığını ileri süren bu harekete göre özgür bir oyun alanı ve özgür bir okul ortamı çocuğa yapılaşmamış bir çevreyi yaşama fırsatı sağlayabilecektir.

SONUÇ

Bireyleri her türlü bilginin içine çekerek, onların o bilgiyi yaşayarak, deneyerek öğrenmelerini ve aşırı uçlara; önyargılara takılmalarını önleyecek düşünme süreçlerinden geçmelerini sağlayacak ve böylelikle bilgiyi toplumsal yapıya hizmet etmenin bir aracı olarak değil toplumsal ve ekonomik güçleri, her türlü yapıyı, sistemi anlamının ve eleştirel bir tutumla çözümlenmenin aracı olarak sunacak bir öğretimi hedeflemek hareket noktası olarak yaşama ustalığını, postmodernliği ve hermeneutik tutumu merkeze almak demektir.

Joel Spring’e göre; gelecekte aranması gereken ey, bireysel bilinç düzeyini yarolan toplumu yaratan ve bu toplumda bireyin yerini belirleyen toplumsal ve tarihsel güçlerin *anlaşılmasına* ulaştıran bir sistemdir. Bu teori ve pratiğin birleşimiyle ortaya çıkmalıdır; bu süreç içinde insanlar özgürleştirilmiş bir toplum için çalışırken *teori ve pratik de değişir*. *Gelecekteki* değişim için bir plan değil, araçlar ve amaçlara yönelik sürekli bir *diyalog* olmalıdır. eğitim bu tür bir devrimci çabanın merkezinde yer almalıdır.

¹⁷ Joel Spring, Özgür Eğitim, s.42

BİBLİYOGRAFYA

1. AHMED, S. Akbar, *Postmodernizm ve İslâm*, Çev. O.Ç. Deniztekin, Cep Kit. İstanbul, 1995.
2. BERNSTEIN J. Richard, *Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics and Praxis*, Un. of Pennsylvania Press. Philadelphia, 1983.
3. ERİNÇ, Sıtkı, "Postmodernizmin Tanımı", Anadolu Sanat Dergisi, Anadolu Güzel Sanatlar Fak. Yay. sayı 2, Kasım-1994, Eskişehir.
4. GADAMAR, *Truth and Method*, Biddles Ltd. 1981.
5. GÜTEK L. Gerald, *Philosophical And Ideological Perspectives on Education*, Allyn x Bacon INC. U.S.A., 1988.
6. Jean Abel, Modernite Nedir? (Mak.) Modernite Versus Postmodernite (der. M. Küçük), Ayrıntı Yan. 1994.
7. KÜÇÜK Mehmet, (der.) Modernite Versus Postmodernite, Ayrıntı Yan. 1994.
8. LYOTARD J. François, *Postmodern Durum*, Çev. A. Çiğdem, ara Yay. İst. 1990
9. POOLE ROSS, *Ahlâk ve Modernlik*, Çev. M. Küçük, Ayrıntı Yan. İst. 1993.
10. SARIBAY Ali Yaşar. *Postmodernize, Sivil Toplum ve İslâm*, İletişim Yan. İst. 1994.
11. SPRİNG Joel, *Özgür Eğitim*, Çev. A. Ekmekçi, Ayrıntı Yan. İst.1991.
12. TUNALI, İsmail, "Kurtarıcı Olarak Çağdaş Felsefe "Çağdaş Sanat" (Bildiri), Türkiye I. Felsefe-Mantık Bilim Tarihi Sempozyum Bildirileri, Ülke Yan, Ank. 1991